

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ДОШКІЛЬНОЇ, ПОЧАТКОВОЇ ТА
СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПЕДАГОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

(назва навчальної дисципліни)

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність усі спеціальності
(код і назва спеціальності)

освітня програма усі освітні програми
(код і назва спеціальності)

тип дисципліни вибіркова
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-професійної програми

(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова Ради з якості вищої освіти
педагогічного факультету

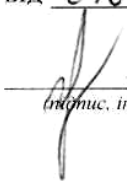
к.пед.н. Сич Ю.І.

(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою загальної педагогіки, дошкільної,
початкової та спеціальної освіти

протокол № 8 від 8.01.2020р.

Завідувач кафедри доц. Іванова Д.Г.

(підпис, ініціали, прізвище)

Розробник програми:

Сич Юлія Іванівна, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри загальної педагогіки,
дошкільної, початкової та спеціальної освіти

Рецензент програми:

Іванова Дора Георгіївна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки, дошкільної,
початкової та спеціальної освіти

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 4	<i>Лекції:</i>	
	22	4
Модулів:	<i>Практичні заняття:</i>	
Загальна кількість годин: 120	–	–
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 3, 4	<i>Лабораторні заняття:</i>	
	–	–
Семестр: 5, 7	<i>Семінарські заняття:</i>	
	26	8
Тижневе навантаження (год.):	<i>Консультації:</i>	
- аудиторне: 2	–	–
- самостійна робота: 6	<i>Індивідуальні заняття:</i>	
Форма підсумкового контролю: залік	–	–
Мова навчання: українська	<i>Самостійна робота:</i>	
	72	108

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Педагогічне краєзнавство» є ознайомлення студентів з теоретичними основами педагогічного краєзнавства як з одним із засобів професійної підготовки майбутніх вчителів, розширення і систематизація знань про особливості освіти певного регіону та визначення ролі педагогічного краєзнавства в навчально-виховному процесі.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Педагогічне краєзнавство» є особливості місцевого середовища, яке впливає на розвиток освітніх процесів, історія освіти і педагогічної думки, педагогічні цінності народу та передовий педагогічний досвід певного краю.

Передумови для вивчення дисципліни: оволодіння фаховими компетентностями, що формуються під час вивчення дисциплін «Педагогіка», «Історія та культура України», «Історія Бесарабії».

Міждисциплінарні зв'язки: проблематика курсу пов'язана з дисциплінами «Вступ до спеціальності з основами наукових досліджень», «Дидактика та теорія виховання в початковій школі», «Екологія», «Педагогіка сімейного виховання».

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути такі результати навчання:

Знати:

- зміст понять «краєзнавство», «педагогічне краєзнавство»; теоретичні засади та методи дослідження педагогічного краєзнавства;
- основні принципи, компоненти та засоби педагогічного краєзнавства;
- особливості освіти у конкретному регіоні (Одеському) та її окремих компонентів, об'єктів і явищ;
- основні типи навчально-виховних закладів та передовий педагогічний досвід рідного краю (Одещини);
- основні джерела та методи наукових досліджень в галузі педагогічного краєзнавства певного регіону; педагогічні цінності народу свого краю.

Вміти:

- вільно оперувати основними термінами і категоріальним апаратом дисципліни;
- застосовувати практичні навички роботи з основними джерелами краєзнавчих знань;
- застосовувати на практиці отримані знання з основ педагогічно-краєзнавчої діяльності вчителя та сприяти підвищенню своєї педагогічної культури;
- аналізувати основні ідеї, концепції педагогів певного регіону та застосовувати їх на практиці у освітньо-виховному процесі;
- застосовувати методику проведення екскурсій, дослідів і спостережень; навчитися фіксувати результати краєзнавчих спостережень для їх наступного використання в освітньо-виховному процесі як засобів навчання.

Комунікація: прогнозувати, проектувати та коригувати педагогічну комунікацію з іншими суб'єктами освітньо-виховного процесу на засадах етики професійного спілкування; використовувати засоби вербальної і невербальної комунікації щодо підвищення рівня професійної культури майбутнього педагога.

Автономність та відповідальність: вчитися упродовж життя й удосконалювати з високим рівнем автономності набуту під час навчання кваліфікацію; аналізувати соціально й особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів; створювати рівноправний і справедливий клімат освітнього середовища.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)							
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1.	Педагогічне краєзнавство як феномен у сучасній системі освіти	6	2	4				6	4	2	2				16
2.	Структурні компоненти та принципи педагогічного краєзнавства	6	2	4				6	2	2					16
3.	Основні засоби та форми педагогічно-краєзнавчої роботи вчителя	8	4	4				10	4	2	2				18
4.	Особливості розвитку освіти в конкретному регіоні (Одеській області) та її окремих компонентів	8	4	4				14							18
5.	Узагальнення та аналіз педагогічного досвіду рідного краю (Одещини)	8	4	4				16							18
6.	Основні джерела та методи педагогічно-краєзнавчої діяльності вчителя, їх застосування в певному регіоні (Одеському).	12	6	6				16	2	2					18
Проміжний контроль								4							4
Разом:		48	22	26				72	12	4	8				108

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Педагогічне краєзнавство як феномен у сучасній системі освіти

Зміст понять «краєзнавство», «педагогічне краєзнавство». Теоретичні засади та методи дослідження педагогічного краєзнавства. Основні функції і завдання педагогічного краєзнавства. Предмет вивчення педагогічного краєзнавства.

Тема 2. Структурні компоненти та принципи педагогічного краєзнавства

Основні структурні компоненти педагогічного краєзнавства. Історико-педагогічне краєзнавство. Школознавче та дидактичне краєзнавство. Вплив місцевих факторів на формування особистості. Народньо-педагогічний напрям краєзнавства. Педагогічний досвід вчителів (професійний компонент). Адміністративно-керівний компонент педагогічного краєзнавства. Принципи педагогічного краєзнавства: принцип науковості; системності і послідовності; доступності; комплексності; урахування індивідуальних особливостей, попереднього досвіду студентів; регіональності; дослідництва і творчості.

Тема 3. Основні засоби та форми педагогічно-краєзнавчої роботи вчителя

Засоби педагогічно-краєзнавчої роботи вчителя. Теоретичні засоби педагогічного краєзнавства (знання, що стосуються певного регіону країни). Практичні засоби педагогічного краєзнавства. Основні форми педагогічно-краєзнавчої роботи вчителя (екскурсії, прогулянки, походи до музеїв, туристичні походи, експедиції тощо). Екскурсія як важлива форма навчально-виховної роботи в школі. Музейна робота як невід'ємна частина педагогічно-краєзнавчої діяльності вчителя. Основні принципи і методика створення шкільного музею.

Тема 4. Особливості розвитку освіти в конкретному регіоні (Одеській області) та її окремих компонентів

Основні типи навчально-виховних закладів в Одеській області. Огляд та характеристика дошкільних навчальних закладів Одещини. Особливості та характеристика загальноосвітніх навчальних закладів в Одеському регіоні. Вищі навчальні заклади Одещини, особливості їх діяльності. Огляд позашкільних закладів освіти. Характеристика діяльності шкіл, адміністрації та педагогів.

Тема 5. Узагальнення та аналіз педагогічного досвіду рідного краю (Одещини)

Аналіз передового педагогічного досвіду краю. Ідеї та концепції відомих педагогів Одещини. Авторські школи Одещини.

Тема 6. Основні джерела та методи педагогічно-краєзнавчої діяльності вчителя, їх застосування в певному регіоні (Одеському).

Характеристика основних джерел та методів педагогічно-краєзнавчої діяльності вчителя. Педагогічні цінності народу Одещини. Народні виховні традиції, їх науково-практична та культурна цінність. Місцевий фольклор як засіб виховання та передачі досвіду. Самоосвітня педагогічно-краєзнавча діяльність учителя: своєрідність завдань і змісту.

5.2. Тематика семінарських занять.

ТЕМА №1-2. Педагогічне краєзнавство як феномен у сучасній системі освіти.

ТЕМА №3-4. Структурні компоненти та принципи педагогічного краєзнавства.

ТЕМА №5-6. Основні засоби та форми педагогічно-краєзнавчої роботи вчителя.

ТЕМА №7-8. Особливості розвитку освіти в конкретному регіоні (Одеській області) та її окремих компонентів.

ТЕМА №9-10. Узагальнення та аналіз педагогічного досвіду рідного краю (Одещини).

ТЕМА №11-13. Основні джерела та методи педагогічно-краєзнавчої діяльності вчителя, їх застосування в певному регіоні (Одеському).

5.3. Організація самостійної роботи студентів

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин		Форми звітності
		денна форма навчання	заочна форма навчання	
1.	Опрацювання лекційного матеріалу	8	20	Конспект
2.	Підготовка до семінарських занять	18	28	Конспект
3.	Підготовка до проміжного контролю (модульної контрольної роботи)	4	4	МКР
4.	Опрацювання тем, винесених на самостійну підготовку: - Педагогічне краєзнавство як засіб збагачення творчого потенціалу сучасного фахівця. - Самоосвітня педагогічно-краєзнавча діяльність учителя: своєрідність завдань і змісту. - Місце педагогічно-краєзнавчої роботи в системі шкільної освіти. - Основні принципи і методика створення шкільного музею.	20	34	Конспект, підготовка папки з матеріалами
5.	Виконання ІНДЗ (медіа проекту)	22	22	Презентація
	Разом	72	108	

Тематика індивідуальних завдань (медіа проект – презентація):

- Основні форми педагогічно-краєзнавчої роботи вчителя (екскурсії, прогулянки, походи до музеїв, туристичні походи, експедиції тощо).
- Екскурсія як важлива форма навчально-виховної роботи в школі.
- Музейна робота як невід'ємна частина педагогічно-краєзнавчої діяльності вчителя.
- Особливості розвитку освіти в конкретному регіоні (Одеській області) та її окремих компонентів
- Основні типи навчально-виховних закладів в Одеській області.
- Огляд та характеристика дошкільних навчальних закладів Одещини.
- Особливості та характеристика загальноосвітніх навчальних закладів в Одеському регіоні.
- Вищі навчальні заклади Одещини, особливості їх діяльності.
- Ізмаїльський державний гуманітарний університет, його історія та особливості роботи.

- Огляд позашкільних закладів в Одеському регіоні.
- Узагальнення та аналіз педагогічного досвіду рідного краю (Одещини)
- Аналіз передового педагогічного досвіду краю.
- Видатні педагоги Одеської області.
- Ідеї та концепції відомих педагогів Одещини.
- Авторські школи в Одеському регіоні.
- Авторська школа М.П.Гузика м. Южного Одеської області.
- Характеристика основних джерел та методів педагогічно-красознавчої діяльності вчителя в Одеському регіоні.
- Педагогічні цінності народу Одещини.
- Народні виховні традиції, їх науково-практична та культурна цінність.
- Місцевий фольклор як засіб виховання та передачі досвіду.

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

- 6.1. *Форми поточного контролю:* усне опитування на семінарських заняттях, писемне тестування, захист ІНДЗ – медіа проекту (презентації).
- 6.2. *Форми проміжного контролю:* виконання модульної контрольної роботи.
- 6.3. *Форми підсумкового контролю:* залік

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Діагностика результатів навчання студентів з дисципліни включає: поточний контроль та проміжний (модульна контрольна робота) контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку і визначення рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Форми проведення поточного контролю під час навчальних занять визначаються кафедрою і відображаються у робочій навчальній програмі навчальної дисципліни. Вони можуть бути різними: усне опитування, обговорення проблемних питань, розв'язання ситуаційних завдань, виконання тестів, захист індивідуального завдання – медіа проекту (презентації) тощо.

Проміжний контроль здійснюється у вигляді проведення модульної контрольної роботи (МКР). Він є відображенням рівня опрацювання студентом теоретичного та практичного матеріалу з дисципліни, рівня засвоєння ним вказаного матеріалу.

Зразок варіанту модульної контрольної роботи:

1. Визначте основні функції та завдання педагогічного красознавства.
2. Охарактеризуйте основні методи педагогічно-красознавчої діяльності вчителя, умови та вимоги до їх вибору.

Підсумковий бал з навчальної дисципліни є сумою балів, одержаних за поточний та проміжний контроль.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. Шкала та схема формування підсумкової оцінки

**Таблиця переведення середньозваженого балу
за 100-бальною шкалою**

100-бальна	сер. бал	100-бальна	сер. бал	100-бальна	сер. бал	100-бальна	сер. бал	100-бальна	сер. бал
100	4,97–5,00	80	4,10–4,14	60	3,10–3,14	40	2,25–2,29	20	1,15–1,20
99	4,94–4,96	79	4,05–4,09	59	3,05–3,09	39	2,20–2,24	19	1,09–1,14
98	4,91–4,93	78	4,00–4,04	58	3,00–3,04	38	2,15–2,19	18	1,03–1,08
97	4,87–4,90	77	3,95–3,99	57	2,96–2,99	37	2,10–2,14	17	0,97–1,02
96	4,84–4,86	76	3,90–3,94	56	2,93–2,95	36	2,05–2,09	16	0,91–0,96
95	4,80–4,83	75	3,85–3,89	55	2,90–2,92	35	2,00–2,04	15	0,85–0,90
94	4,76–4,79	74	3,80–3,84	54	2,87–2,89	34	1,95–1,99	14	0,79–0,84
93	4,72–4,75	73	3,75–3,79	53	2,84–2,86	33	1,90–1,94	13	0,73–0,78
92	4,68–4,71	72	3,70–3,74	52	2,81–2,83	32	1,85–1,89	12	0,67–0,72
91	4,64–4,67	71	3,65–3,70	51	2,78–2,80	31	1,80–1,84	11	0,61–0,66
90	4,60–4,63	70	3,60–3,64	50	2,75–2,77	30	1,75–1,79	10	0,55–0,60
89	4,55–4,59	69	3,55–3,59	49	2,70–2,74	29	1,69–1,74	9	0,49–0,54
88	4,50–4,54	68	3,50–3,54	48	2,65–2,69	28	1,63–1,68	8	0,43–0,48
87	4,45–4,49	67	3,45–3,49	47	2,60–2,64	27	1,57–1,62	7	0,37–0,42
86	4,40–4,44	66	3,40–3,44	46	2,55–2,59	26	1,51–1,56	6	0,31–0,36
85	4,35–4,39	65	3,35–3,39	45	2,50–2,54	25	1,45–1,50	5	0,25–0,30
84	4,30–4,34	64	3,30–3,34	44	2,45–2,49	24	1,39–1,44	4	0,19–0,24
83	4,25–4,29	63	3,25–3,29	43	2,40–2,44	23	1,33–1,38	3	0,13–0,18
82	4,20–4,24	62	3,20–3,24	42	2,35–2,39	22	1,27–1,32	2	0,07–0,12
81	4,15–4,19	61	3,15–3,19	41	2,30–2,34	21	1,21–1,26	1	0,01–0,06

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
90-100	зараховано
70-89	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

Схема розподілу балів

	Поточний контроль	Проміжний контроль
Максимальна кількість балів	70 балів – середньозважений бал оцінок за відповіді на семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань, який переводиться у 100-бальну шкалу з ваговим коефіцієнтом 0,7	30 балів – за результатами виконання модульної контрольної роботи
Мінімальний пороговий рівень	35 балів	16 балів

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Однак не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо не володіє навчальним матеріалом, однак фрагментарно, поверхово (без аргументації й обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Виконання та захист медіа проекту – презентації	5

Критеріями оцінювання медіа проекту-презентації є відповідність її змісту темі доповіді студента за матеріалами дослідження та оригінальність візуального представлення.

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Максимальна кількість балів за виконання модульної контрольної роботи – 30 балів, а мінімальний пороговий рівень за її виконання складає 16 балів. Максимальна кількість балів за відповідь на 1 питання складає 15 балів. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

Підсумкова оцінка з дисципліни (залік) виставляється після її вивчення до початку екзаменаційної сесії за результатами поточного та проміжного контролю (відповідно вагові коефіцієнти **0,7** та **0,3**).

Залік отримує студент, який виконав усі види завдань, визначені у робочій програмі навчальної дисципліни й має достатню кількість балів за поточний контроль (не менше 35 балів) та проміжний контроль (не менше 16 балів).

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор).

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1. Основні джерела

1. Дем'янчук Г. С. Українське краєзнавство: сторінки історії / Г. С. Дем'янчук, Б. Г. Дем'янчук, А. Г. Дем'янчук. – К. : Просвіта, 2006. – 296 с.
2. Концепція краєзнавчої освіти та виховання (шкільної, позашкільної, вищої педагогічної) / Уклад. В.В. Обозний. – К.: Наук. світ, 2000. – С. 36-37.
3. Корнеєв О. В. Формування краєзнавчих знань учнів з географії (експериментальний аспект) / О. В. Корнеєв // Рідна школа. – 2008. – № 3/4. – С. 39-42.
4. Коцун Б. Управління науково-методичною роботою вчителя початкових класів з розвитку краєзнавства як інноваційний процес в освіті / Б. Коцун, Г. Сарапін // Гуманітарний вісник. – 2008. – № 16. – С. 103-106.
5. Левківський М.В. Історія педагогіки. Видання 2-е, доповнене. Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 376 с.
6. Лунячек В.Е., Багач С.В. Управління туристсько-краєзнавчою роботою у загальноосвітніх навчальних закладах: Навчально-методичний посібник до курсу «Новітні технології в управлінні освітою». – Харків:ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2011. – 43с.
7. Матіяш В.В. Педагогічне краєзнавство: сутність, принципи, джерела // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003 – №5. – С. 111-120.

8. Обозний В. В. Краєзнавча підготовка менеджерів туризму в умовах педагогічного університету : навчальний посібник / В. В. Обозний. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 58.
9. Обозний В. В. Сутність та генеза краєзнавчої освіти / В. В. Обозний // Наука і сучасність: зб. наук. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: Логос, – 2000.
10. Піскун С. А. Педагогічне краєзнавство в організації навчально-виховного процесу вищої школи // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: педагогіка та психологія. – 2007. – Вип. 36. – С. 123–126
11. Піскун С.А. Педагогічне краєзнавство як феномен в сучасній системі освіти // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. - К.: Міленіум, 2006. – Випуск 17. – С. 18-22.
12. Семеновська Л.А. Підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності засобами педагогічного краєзнавства // Дидаскал. – 2006. – № 4. – С. 49-52.

10.2. Допоміжні джерела

1. Бондаренко О.В. Зміст і структура готовності до краєзнавчої роботи // О.В.Бондаренко. – Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка: Зб. – Кіровоград, 2005. – Вип. 60. – Ч. 2 – С. 250-253.
2. Енциклопедія освіти / [акад. пед. наук України] ; гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Краєзнавці України (сучасні дослідники рідного краю). Довідник. Т. 1. Київ-Кам'янець-Подільський. – 2003. – 261 с.
4. Міщенко Т.М. Педагогічні основи підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи в сільській школі. – Дис. ... канд. пед. наук. – Черкаси, 2001. – 222 с.
5. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ сторіччя / авт. кол. : В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, А. Гуржій [та ін.] – К. : Навч. книга, 2004. Кн. 2 : Освіта і наука: творчий потенціал державо-культуротворення. – 2004. – 672 с.
6. Побірченко Н.С. Педагогічне краєзнавство: теоретико-методологічний аспект // Педагогічна і психологічна наука в Україні / Збірка наукових праць у 5-ти томах. Т.1. – 2003. – С.79-87.
7. Самойленко Г. В. Краєзнавство культурно-мистецьке та літературне : навч. посібн. / Григорій Васильович Самойленко. – Ніжин: НДПУ, 2001. – 150 с.
8. Терехина О.В. Педагогическое краеведение как средство воспитания интереса к учительскому труду старшеклассников. – Дис. ... канд. пед. наук. – Шадринск, 2002. – С. 33.
9. Шумілова І. Ф. Використання педагогічного краєзнавства в процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи / І.Ф. Шумілова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2009 – С.160-165.

10.3. Інтернет-ресурси

1. <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/40-desyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/147-funktsiji-ta-printsipi-pedagogichnogo-kreznavstva> – Функції та принципи педагогічного краєзнавства (матеріали Всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції).
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskoe-kraevedenie-kak-sredstvo-podgotovki-buduschih-uchiteley-nachalnyh-klassov.pdf> – Педагогическое краеведение как средство подготовки будущих учителей начальных классов.
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського представляє електронний каталог періодичних видань.
4. <http://www.library.edu-ua.net/id/485/> – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського НАПН України.
5. <http://vognutyi.ru/lib/> – колекція електронних книг.
6. <http://www.mon.gov.ua/> – Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України - офіційний сайт.
7. <http://enc-dic.com/pedagogics> – педагогічний словник.
8. <http://uk.wikipedia.org/wiki> – Вікіпедія, вільна енциклопедія.
9. http://www.klex.ru/books/age_psychology/diary.rar – електронна бібліотека праць класиків педагогіки.
10. <http://www.npu.edu.ua> (elib@npu.edu.ua) – Електронна бібліотека НПУ імені М.П. Драгоманова
11. <http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/peoples/?letter=%D0%9C> – енциклопедія «Українці в освіті».

11. ДОПОВНЕННЯ ТА ЗМІНИ, ВНЕСЕНІ ДО РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ В 20__ / 20__ Н.Р.¹

¹ Доповнення та зміни до робочої програми додаються на окремому аркуші, затверджуються на засіданні кафедри до початку навчального року